

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

КОЖУШКІНОЇ ТЕТЯНИ ЛЬВІВНИ

**на тему: «ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ У ПРОЦЕСІ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ», що подана на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 015 – Професійна освіта**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Нині в українських закладах освіти активно впроваджуються педагогічні інновації, які спрямовані на формування такого професіонала, що буде готовий до професійної діяльності. Не залишаються осторонь і коледжі. Беручи до уваги той факт, що міжособистісна взаємодія та формування культури спілкування для студентів педагогічного коледжу є вагомим, то підвищеної уваги потребує фахова підготовка у цьому контексті. Поділяємо позицію науковця у тому, що парадигмальні зміни в освіті повинні носити яскраво виражену культурно-комунікативну спрямованість, що, безумовно, спрямовано на вдосконалення міжкультурної комунікації та впровадження діалогової моделі навчання та виховання. У нашому баченні, саме належний рівень сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів, які навчаються у коледжі позитивно вплине на вдосконалення комунікативних здібностей, допоможе виробити розумну поступливість й готовність до діалогу на основі паритету і підвищить відповідальність. З огляду на наведені факти, повністю підтримуємо здобувачку у тому, що формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки потребує виваженого підходу й реального вдосконалення, шляхом наповнення освітнього процесу сучасними педагогічними інноваціями.

Встановлено, що не дивлячись на значну кількість публікацій, теоретичні та практичні питання формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки не можна

вважати належним чином висвітленими як у психолого-педагогічній, так і у методичній літературі. Підсилюють актуальність дисертаційного дослідження Тетяни Львівни суперечності, які виявлені та потребують цілеспрямованого розв'язання під час організації фахової підготовки студентів, які навчаються в коледжі. Таким чином, можемо відповідально констатувати, що наукове дослідження, яке представлено на захист є, безумовно, своєчасним та практично спрямованим.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Аналіз дисертаційного дослідження дозволяє засвідчити, що здобувачкою отримано вагомі наукові результати. Так, вперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки на підставі системно-синергетичного, культурологічного, аксіологічного, комунікативного, особистісно-діяльнісного підходів, яка містить цільовий, діагностичний, змістово-організаційний, рефлексивно-аналітичний, оцінно-коригувальний блоки. Цінним у науковій площині вважаємо те, що дисертанткою удосконалено форми, методи та засоби фахової підготовки студентів педагогічного коледжу до здійснення ефективної міжособистісної взаємодії у майбутній професійній діяльності. Визнаємо внесок Тетяни Львівни в обґрунтуванні принципів структурування психодидактичного змісту навчальних дисциплін. Відзначимо, що авторка виважено підійшла до організації своєї практичної діяльності, що дозволило їй розширити наукові уявлення про сутність, структуру, критерії, показники й рівні сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Вивчення та аналіз дисертації дозволяє констатувати, що авторка використала адекватний комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів, що допомогло належним чином організувати педагогічний експеримент і провести валіду перевірку отриманих результатів. Рецензована дисертаційна робота опирається на велику джерельну базу, яка охоплює 474 найменувань з них 28 – іноземними

мовами. Відзначимо, що представлені висновки відповідають поставленим завданням й корелюються із науковою новизною.

Відповідність структури і змісту дисертаційного дослідження чинним вимогам. Відзначимо, що рецензована дисертаційна робота є чітко структурованою. Так, здобувачкою чітко визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету, гіпотезу й завдання дослідження, обґрунтовано вибір методів наукового пошуку. Усі складові наукового апарату корелюють між собою та є взаємоузгодженими. Тобто констатуємо, що методологічні характеристики роботи є виваженим конструктом, який заслуговує на схвалення та володіє науковою цінністю.

Зупинимось на характеристиці конкретних результатів дисертаційного дослідження Кожушкіної Тетяни Львівни більш детально.

Так, авторкою переконливо обґрунтовується багатогранність, складність, системність і міждисциплінарний характер культури міжособистісної взаємодії. На основі аналізу наукових джерел авторка презентувала власне бачення феномену «культура міжособистісної взаємодії», що представлено у роботі як сформоване особистісне утворення, що є компонентом загальної культури особистості, яке ґрунтується на інтеріоризованому комплексі специфічних знань, умінь, навичок та історичному досвіді, що становлять духовно-моральну і соціально-емоційну сутність особистості та сприяють її самореалізації у спільній діяльності. Визнаємо як доволі вагомими представлені у роботі погляди конфліктологів, що є необхідними для організації успішної комунікації.

Вважаємо, що авторці вдалося встановити кореляцію культури міжособистісної взаємодії з філософією, культурологією, конфліктологією, психологією, етикою та педагогікою. Цінним є те, що на основі ґрунтовного аналізу наукової літератури, представлено структурно-критеріальний аналіз феномена «культура міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу», де виокремлено аксіологічно-мотиваційний, змістово-теоретичний, операційно-практичний та рефлексивно-регулятивний компоненти.

Сильною стороною рецензованої дисертаційної роботи є теоретично обґрунтований авторський погляд на модель формування культури

міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки. Авторська модель являє собою цілісну, відкриту, педагогічну систему, яка є складовою частиною всього процесу фахової підготовки студентів педагогічного коледжу і об'єднує цільовий; діагностичний; змістово-організаційний; рефлексивно-аналітичний; оцінно-коригувальний блоки.

Повністю схвалюємо погляд здобувачки на потребі ґрунтовного аналізу експериментальної перевірки моделі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу. У дослідженні формування культури міжособистісної взаємодії здійснювалося за такими взаємопов'язаними етапами: пропедевтичним, навчальним, практичним та професійним. Вважаємо значущою запропоновану здобувачкою інтелект-карту, яка легко запам'ятовувалася завдяки системі ключових слів, фраз, малюнків, умовних знаків кодування. Авторка довела, що вона полегшила роботу із засвоєння великих обсягів інформації та проявила себе як зручний засіб організації мозкового штурму. Цікавим визнаємо підхід щодо використання в освітньому процесі лекцій-візуалізацій, web-квестів, ігрових технологій навчання («Піраміди», «Мафія», «Леопольд», «Слалом», «Ефективне спілкування і раціональна поведінка в конфлікті», «Ланцюжок мовлення», «Соціальні ролі», «Реальне та віртуальне спілкування», «Мої якості» та ін.), технологій ситуаційного навчання («Гра на уроці», «Комплімент», «Суперечка при учні», «Інцидент», «Молода вчителька», «Тривожні батьки» та ін.). Нами було встановлено, що авторка розробила тренінг «Безконфліктна взаємодія у педагогічному середовищі», який було проведено на передостанньому семінарському занятті курсу «Основи культури міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності» та у позадиторний час.

Тетяною Львівною методологічно компетентно організовано дослідно-експериментальну роботу щодо дослідження стану сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів, що проводився у природних умовах педагогічного коледжу. Аналізуючи результати експерименту дисертантка показала себе як фахівець-практик, що володіє операціями аналізу, синтезу, уміє узагальнювати й аналізувати результати і використовувати методи

математичної статистики (критерій Колмогорова-Смірнова, t -критерій Стьюдента).

Зокрема наголосимо на тому, що у рецензованій роботі набули належного обґрунтування практичні шляхи формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки. Нами було встановлено, що особлива авторська увага у дисертаційному дослідженні була прикута до презентації навчально-методичного забезпечення процесу підготовки студентів педагогічного коледжу до культурно-комунікативної професійної діяльності, що представлено: оновленим змістом дисциплін психолого-педагогічного циклу («Вступ до спеціальності», «Історія України», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Основи педагогічної майстерності»); програмою авторського навчального спецкурсу «Основи культури міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності».

До переваг дисертаційного дослідження відносимо її безсумнівне **практичне значення**, яке полягає в тому, що розроблено та впроваджено модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки, розроблено програму діяльності студентського клубу «Unity».

Цілком підтримуємо Т.Л. Кожушкіну в її прагненні ретельно представити емпіричну частину дослідження, яка видається нам цілком логічною. Зокрема, нам імponує детально розроблений педагогічний експеримент, у межах якого логічно простежується зв'язок теоретичних ідей зі способами їх практичної реалізації. Представлені результати свідчать, що внаслідок авторського бачення можна досягнути вагомих результатів під час формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки. За допомогою критерію Колмогорова-Смірнова та t -критерій Стьюдента здобувачка довела, що отримані результати є статистично значущі та достовірні.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження.

Усі положення роботи якісно аргументовані й підкріплені посиланнями на відповідні джерела. З'ясовано, що представлені висновки засвідчують цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням. Проведений аналіз дисертації свідчить про наукове сумління та глибокі теоретичні знання здобувачки, досконале володіння методами наукового пошуку. Джерельна база достатня для всебічного дослідження проблеми і свідчить про високий науковий рівень. Наукові публікації, які авторка опублікувала, підтверджують її компетентність у питаннях професійної підготовки студентів коледжів та практичних механізмів формування культури міжособистісної взаємодії. Так, до наукового доробку здобувачки увійшли 22 праці, що опубліковані упродовж десяти років (2018–2020 р.р.).

Отже, у нашому баченні всі теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження Кожушкіної Т. Л. є достатньо повно обґрунтованими, теоретично та методологічно виваженими, співвіднесеними з практикою. Оцінюємо їх як новий важливий внесок у теорію та практику професійної освіти. Викладення теоретичного, емпіричного, дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті. Дисертаційна робота чітко структурована. Зміст роботи відображає хід виконання завдань дослідження. Рецензована робота відрізняється грамотністю у побудові й викладі наукового матеріалу та високою культурою науково-теоретичного мислення.

Дискусійні положення та зауваження. Належно оцінюючи позитивні здобутки, вважаємо за доцільне звернути увагу здобувачки на певні *неточності, дискусійні моменти* та висловити *зауваження* й власні *судження*:

1. Аналізуючи у параграфі 1.1 культуру міжособистісної взаємодії авторка доволі багато уваги приділяє висвітленню сутності цього поняття. У нашому баченні варто було систематизувати науковий матеріал у таблицю та представити власний критичний аналіз цієї дефініції, а не лише констатацію.

2. У таблиці 1.1 «Структурні характеристики культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу», авторка не зовсім рівноцінно

представила кількісний склад показників. Так, аксіологічно-мотиваційний компонент представлений чотирма показниками, змістово-теоретичний і операційно-практичний – лише одним показником, а рефлексивно-регулятивний має три показники. Така позиція здобувачки щодо кількісної структури показників, у нашому баченні, потребує пояснення.

3. У дисертаційному дослідженні авторка позиціонує, що нею розроблено модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки, яку названо – структурно-функціональною. У параграфі 2.1 чітко і логічно розписано структурну характеристику моделі, ґрунтовно проаналізовано усі складові виокремлених блоків, а от належну увагу змісту та характеристиці функцій, які виконує модель авторка не приділила. Функції, лише перераховані.

4. У графічному зображенні структурно-функціональній моделі авторці доцільно було б зобразити компоненти й рівні культури міжособистісної взаємодії, які виокремлені, а також у змістово-організаційному блоці більш чіткіше показати взаємозв'язок між етапами формування культури міжособистісної взаємодії та навчальною і позааудиторною діяльністю.

5. Описуючи у параграфі 2.1 зміст оцінювально-коригувального блоку, який передбачає контроль, аналіз, коригування сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки авторка не вказує, які механізми будуть використанні для коригування.

6. Вважаємо, що параграф 2.3 «Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи» є дещо перенасичений табличними даними (містить 29 таблиць). У нашому розумінні для полегшення сприйняття інформації варто було у параграфі представити лише узагальнюючі таблиці, а допоміжні представити у додатках.

Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам та можливість присудження наукового ступеню. Проте, висловлені зауваження і побажання не зменшують наукового значення дисертаційного дослідження і не впливають на його, беззаперечно, високу позитивну оцінку.

Рецензована дисертація є самостійною завершеною науковою працею, а її результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість та є важливими для педагогічної науки. У зв'язку із зазначеним, рецензоване дисертаційне дослідження вважаємо таким, що демонструє глибоке розуміння авторкою сучасних підходів до фахової підготовки студентів коледжів у площині формування у них культури міжособистісної взаємодії.

Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження **Кожушкіної Тетяни Львівни** на тему «**Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки**», представленої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – Професійна освіта за актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020) та на підставі Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, що дає підстави для присудження авторці наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – Професійна освіта.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти
і менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

(Handwritten signature)

Калаур С.М